

General-potpukovnik
u penziji
DUŠAN DOZET

Socijalizam i mir

(Tema prošlogodišnjeg okruglog stola u Cavtatu)

Moglo se očekivati da će tema o odnosu socijalizma i mira, danas jedna od najaktuelnijih, biti veoma obimna za raspravu na prošlogodišnjem okruglom stolu u Cavtatu. U središtu teme bila je korelacija između socijalizma i mira, uzročno-posljedični odnosi i njihovi uzajamni uticaji. Međutim, za sagledavanje odnosa između socijalizma i mira, neophodno je bilo utvrditi procese, tendencije i perspektivu savremenog socijalizma, a takođe i procese, tendencije i perspektivu savremenog mira, dakle — prirodu samih polova postavljene tematskog odnosa. Naravno, to temu znatno proširuje. Ni socijalizam ni mir ne opstoje mimo celine sveta već unutar njega, oni su imanentne svetske pojave, a to je nametalo neizbežnost sagledavanja i drugih, veoma krupnih delova teme. S jedne strane, to su kapitalističke zemlje i zemlje u razvoju i njihov odnos prema miru, a s druge strane, to je rat kao suprotnost miru. Ovo poslednje samo na prvi pogled odudara od teme posvećene miru. Jer, borba protiv rata, odnosno njegovo sprečavanje i eliminisanje, predstavlja ključno pitanje borbe za mir. Rat je druga strana mira. Zato je pitanje o ratu na raspravi bilo veoma često. Ponekad se činilo da je došlo do zamene teme: umesto rasprave o socijalizmu i miru bilo je dosta rasprava o socijalizmu i ratu. Povodom toga izrečena je i jedna duhovita replika, u kojoj je, zapravo, postavljeno zanimljivo pitanje: da li smo svi skupa ovladali dovoljno kulturom mira ili smo još pretežno zarobljenici kulture rata?

Podloga, motiv i svrha teme jasno su proizašli iz vizije ali i sve pouzdanijeg saznanja o drami samouništenja sveta ako se nastavi putem kojim je svet krenuo. O drami samouništenja izložene su dramatične ocene — da je poslednji trenutak za oslobađanje od opasnosti katastrofe, da je sunovrat stigao do kritične tačke svetskog postojanja i da zbog toga pitanje mira postaje pitanje potrebnog i neophodnog uslova za nastavljjanje života. Ono je fundamentalno, jer se tiče poimanja sveta i ljudske vrste, ono je i etičko, jer problematizuje opstanak budućih generacija, dakle i onih koje danas ne odlučuju.

Ponekad je to bila stravična slika sveta i njen opis, a ređe dublja teorijska analiza. Opasnost samouništenja (eksterminizam) označava se kao srž današnje svetske egzistencije, opasnost koja raskida kontinuitet evolucije društva iz nižih u više faze i čini da naša epoha nije samo prelazna već prelomna — u pravcu napretka ili razaranja. U vezi s tim, postavljena je hipoteza da je eksterminizam civilizacijska i nadsistemska pojava koja ne pripada samo jednom društvenom sistemu. U raspravi je hipoteza i branjena i osporavana.

Jedan od glavnih uzroka eksterminizma pronalazi se u težnji ka proširivanju moći, što čini bitnu oznaku represivne civilizacije. Motiv je uvek prisvajanje rezultata tuđeg rada i materijalnih (prirodnih) izvora, a metod je uvek pretvaranje individua, klasa i naroda u instrumente stvaranja moći i bogatstva, što uvek ima za posledicu uspostavljanje privilegija vladajuće elite i države. Društvena moć temelji se na ekonomskoj moći — na monopolu posedovanja i upravljanja, na povećanju profita; na tehnološkoj moći — što je moderan oblik produžavanja vlasništva putem organizacije rada i upravljanja, načina upotrebe nauke i tehnike; na političkoj moći — a to nije samo represija već i oblik upravljanja proizvodnim procesom i viškom vrednosti, odnosno povezivanja delova socijalnog organizma u celinu putem atomizacije, prinudne integracije i raspirivanja konflikata, pri čemu se politička moć, posredujući, nameće za gospodara društva; na duhovnoj moći — koja se ispoljava u ideologiji legitimizacije vladajuće elite, u mitologiji, šovinizmu, rasizmu, verskim netrpeljivostima i u sociopsihološkim mehanizmima stvaranja podaničkog mentaliteta, posesivne individualnosti, autoritarne agresivnosti, dominacije i nasilja.

Ključna tačka u kojoj se sve pomenute moći sustižu i presecaju jeste rat. Variranjem jedne stare Engelsove ideje, postavljena je teza

o ratu kao relativno osamostaljenoj socijalnoj sili, koja — i zbog mogućnosti uništenja planete — više ne deluje kao epifenomen niti samo kao posledica antagonističkih društvenih protivurečja već i kao aktivna sila koja sa svoje strane takođe utiče na oblikovanje ekonomske strukture, na podizanje profitne stope, na tehnološki razvoj i na sisteme vrednosti i ideologije. U stvari, rat proizvodi nove determinizme koji deluju na formiranje, odnosno na deformisanje sveta. Najvažniji način proizvodnje savremenog rata jesu pripreme za rat, a naročito proizvodnja sredstava za rat, koja se pretvorila u trku u naoružavanju. U više referata, u vezi s tim, naročito su istaknuta dva momenta: prvi, da se nuklearni balans ne može postići i da se ravnoteža straha kao model mira bezuslovno mora napustiti i, drugi, da se ključne odluke donose u najužim vladajućim krugovima, bez ikakvog uticaja volje građana, već, štaviše, pod snažnim uticajem otuđenih a nesavršenih automatizovanih sistema. Usled toga, rat sve više utiče na tip države, na tip birokratizovane i tehnokratske odbrane, na tajnost ratnih poslova, na to da se veliki broj država pokori blokovima a sve to dovodi u pitanje temeljne principe suvereniteta naroda i principe demokratije, koji postepeno iščezavaju pod velom ideologije neprijateljstva.

Na skupu je istaknuto i to da se novi militarizam nalazi u snažnom usponu, a da njegove posledice imaju nesaglediv negativan društveni značaj, koji se ispoljava u porastu individualnog i nacionalnog egoizma, u autoritarnom sindromu i pravu jačeg, u agresivnom duhu. Nuklearni genocid više nije nezamisliv. Hegemonija dobija snažan zamah i ostvaruje se na više načina — visokom tehnologijom, fundamentalnim istraživanjima, monetarnim ocenama, a naročito industrijom rata i novim programima naoružanja koji se sve više pojavljuju u novoj funkciji generalne redistribucije kapitala u svetskim razmerama i sa glavnim ciljem da se ostvari apsolutna svetska nadmoć, kao i slom socijalizma, odnosno kapitalizma.

Novi militarizam je zaoštrio antagonistički odnos prema, kako je rečeno, »trećem svetu«. Ponovo stupa na scenu vojni revanšizam i intervencionizam i preti da, u kombinaciji sa prevaljivanjem tereta krize na zemlje u razvoju putem obaranja cena sirovina (osim nafte) i putem povećanja cene dolara i monetarističke hegemonije (dužnička bomba), ostvari džinovsku nadeksploataciju i dominaciju nad zemljama u razvoju.

Drama samouništenja nije pitanje sutrašnjice već današnjice. Nije reč samo o opasnostima koje bi bile posledica upotrebe oružja za masovno uništavanje. Posledice se već danas osećaju na najši-

rem planu: u životnoj egzistenciji, u karakteru vlasti, u civilizacijskim tokovima. Zavládala je i opšta nesigurnost. Mir je, drugim rečima, ugrožen i bez rata i predstavlja potencijalnu opasnost samim njegovim pripremanjem. U tom smislu, borba za mir nije samo borba protiv rata, iako je to i dalje najvažniji mirovni program. Borba za mir dobija smisao borbe za kvalitet života, za civilizacijski progres, za odbranu i unapređenje temeljnih tekovina društvenog napretka.

Borba za mir — njen najširi egzistencijalni, civilizacijski, društveni i kulturni smisao — radikalno zahteva nove mogućnosti strategije svih naprednih snaga sveta. U vekovnoj borbi protiv rata, koja je istovremeno podrazumevala upotrebu rata kao sredstva transformacije društva, a nasilje kao »babicu« istorije napredne snage moraju tražiti puteve za transformaciju društva u miru. Operacionalizacija ove generalne teze, međutim, izaziva mnoge nedoumice, koje su jasno došle do izražaja u raspravama u Cavtatu, izražavajući razlike interesa i shvatanja snaga za mir i socijalizam.

Kontroverze o odnosu socijalizma i mira

Dve opcije o razvoju socijalizma i dalje imaju bitan uticaj na odnos socijalizma prema miru. Prva polazi od teze da je suprotnost između kapitalizma i socijalizma odlučujuća i da od ishoda suprotstavljanja ta dva sveta zavisi mir. Druga polazi od teze da se suprotnost između kapitalizma i socijalizma rešava unutrašnjim preobražajima, različitim putevima i u skladu sa miroljubivom i aktivnom koegzistencijom između država. Prva opcija (a ona je opcija i nekih socijalističkih i kapitalističkih snaga) ne vodi miru.

U Cavtatu nije bilo nijednog učesnika, bez obzira na ideološke i druge razlike, koji nije zastupao stanovište da je danas rat moguće sprečavati i da je borba protiv rata u interesu socijalizma. U tom pogledu, stanovišta o neizbežnosti rata radikalno su izmenjena u odnosu na vreme od pre dvadesetak godina, pa i manje. Promena je radikalna i kod kineskih komunista, iako su oni najduže zastupali stanovište o neizbežnosti rata. To, međutim, ne znači da i dalje u odnosu između socijalizma i mira nisu ostale neke značajne razlike. Štaviše, oštre debate o tim razlikama zauzimale su dosta vremena na skupu u Cavtatu.

Za neke, na primer, stav o mogućnosti eliminisanja rata eksplicitan je samo u odnosu na eventualni svetski rat. To, očigledno, nije

slučajno, a može se povezati sa opravdavanjem nekih vojnih intervencija socijalističkih država i nekih ratova između socijalističkih zemalja. Nesporno je, naravno, da se opasnost od raznih vrsta savremenih ratova, posebno nuklearnih i konvencionalnih, ne može izjednačavati. Takođe je nesporno da svaki agresivan rat, vojna intervencija i upotreba sile predstavljaju opasnost za mir u celom svetu, da mogu izazvati eskalaciju do nivoa svetskog rata i da, zbog međuzavisnosti sveta, narušavaju međunarodnu bezbednost. Osim toga, poznato je da za male narode i lokalni rat može imati katastrofalne posledice.

Blokovski stav nekih učesnika iz socijalističkih zemalja bio je ranjiv na nekoliko ključnih tačaka. Reč je, pre svega, o prezentiranoj slici socijalističkih država, koja je bila obojena sledećim tonovima: da socijalističke države pripadaju istom tipu društveno-ekonomskog i političkog sistema; da imaju jedinstvenu ideologiju i zajedničke zadatke protiv imperijalizma, i da je Varšavski ugovor centar koordinacije njihovih spoljnih politika; da su u njima likvidirane sve vrste ugnjetavanja, da je radnička klasa obezbedila vodeću ulogu u društvu, a da država ima stvaralačku ulogu, što je lišava atributa agresivnosti u međunarodnim odnosima. Iz toga se izvlači zaključak da u socijalističkim državama ne postoje snage koje bi težile da iz naoružavanja i rata izvuku korist i zato te države nemaju ekspanzionističke planove. Drugim rečima, uzroci rata postoje isključivo na strani imperijalizma. Zbog toga se kritikuju mirovni pokreti na Zapadu koji osuđuju vojnu politiku i SAD i SSSR i tim pokretima zamera se politika ekvidistance. Implicite, slične primedbe upućuju se i većini nesvrstanih zemalja, čija se svetska uloga vidi u ograničenom svetlu — samo u njihovoj antiimperijalističkoj i antikolonijalnoj funkciji. U stvari, i pored mnogih modifikovanih stavova, jasno se vidi da je prva opcija o odnosu socijalizma i rata ostala na snazi. Njeno teorijsko obrazloženje glasi: pitanje rata i mira nije klasno neutralno, jer nije nezavisno od sukoba između sveta socijalizma i sveta imperijalizma. Prvi deo teze je, nema sumnje, tačan, ali je on doveden u pitanje time što se klasnost rata i mira vidi prvenstveno i u sudaru »svetova«, čime se, u stvari, takvo klasno shvatanje rata okreće »na glavu«. Politika mira, koja proizlazi iz takvog teorijskog stava, ima karakter — kako se tvrdi — socijalističkog internacionalizma. Kičmu te politike — a na tome se posebno insistiralo — čini vojni potencijal zemalja Varšavskog ugovora, na čelu sa SSSR-om, a vojnostrategijska ravnoteža u toj politici ima prvorazredan značaj.

Veoma aktuelno značenje imala je i rasprava o savremenoj teoriji i praksi revolucije, uključivši i revolucionarno nasilje. Pored opšteg značenja, ona je bila posebno podstaknuta situacijom u Centralnoj Americi, a u širem smislu — sve vidljivijom težnjom najreakcionarnijih snaga kapitalizma da se potisne klasna borba i spreči svetski proces socijalizma, pa i istorijski proces oslobađanja naroda od neokolonijalne potčinjenosti, što je, u stvari, akutan problem svih zemalja u razvoju. Veoma su glasni bili predstavnici nekih zemalja Centralne Amerike koji su, polazeći od realnih interesa, isticali potrebu vojne i ekonomske pomoći i masovne političke podrške za odbranu ugroženih revolucija i nezavisnosti njihovih zemalja, ističući u velikoj meri saglasnost sa strategijom proleterskog internacionalizma. Njihov primer i njihovi stavovi našli su jak odjek u pledoajeu teoretičara realnog socijalizma i bili su inspiracija za osudu, kako su isticali, oportunitizma u nekim delovima mirovnog pokreta i za reafirmaciju teze o svetskoj klasnoj borbi svetova.

Nasuprot tome, neki učesnici u raspravi osuđivali su takav koncept teorije i prakse revolucije, a poneki su išli i dalje — osuđujući marksizam da je bio i ostao pupčanom vrpcom vezan za primenu nasilja i rata, da je tradicionalno odbojan prema pacifizmu i da ima nekonstruktivnu ulogu u savremenoj borbi za mir.

Jugoslovenski teoretičari za okruglim stolom nisu nastojali da se rasprava o ovim pitanjima zaobiđe, i pored toga što je ponekad imala oštrije tonove. Vraćajući raspravu o istoriji ideja i prakse komunističkog pokreta van istorijskog konteksta — na savremenu suštinu problema, oni su nastojali da revalorizuju Marksovu teoriju revolucije, insistirajući na tome da se o miru i ratu, pa i o revoluciji, danas mora raspravljati uzimajući u obzir nove uslove i saznanja. Ukratko, pomoć i podrška revolucijama i oslobodilačkim pokretima, osuda i borba protiv kontrarevolucija i agresija — nisu sporni, to je obaveza socijalističkih snaga koju je i naša zemlja dosledno ispunjavala. Sporna je politika koja polazi od hegemonije u ime klasne borbe i socijalizma.

Borba za mir može se ostvarivati samo putem politike aktivne i miroljubive koegzistencije država, i to ne samo različitih nego i istih društvenih sistema, dakle, nezavisno od njih. To je politika nesvrstavanja, što, pored ostalog, znači da je ona strategija a ne taktika. Politika koegzistencije je najvažniji uslov za obezbeđenje mira, ali i najvažniji uslov za uspešno sprovođenje klasne borbe i za društvene preobražaje u pojedinim zemljama. Kad bi taj uslov bio ispunjen, a to zavisi i od politike socijalističkih snaga, miroljubiva i

aktivna koegzistencija postala bi i najjače sredstvo protiv prakse izvoza revolucije i kontrarevolucije, protiv agresije i intervencije, protiv svih ratova, uključivši i one između socijalističkih zemalja.

Perspektiva mira i socijalizma zavisi od debirokratizacije socijalističkih država, koje na tom osnovnom pravcu treba da dokažu da su rat i socijalizam nespojivi. Preokret ka kulturi mira predstavlja jedan od glavnih uslova razvoja (pa i modela) socijalizma danas. To zahteva da se povuče ceo lanac unutrašnjih socijalističkih preobražaja. Samo slobodarski a ne represivni socijalizam može da bude suprotnost eksterminizmu, da dovede do preokreta od kulture rata ka kulturi mira.

Problemi razoružanja

Trka u naoružavanju dugo traje, delujući kao mehanizam koji sam sebe pokreće. Osnova na kojoj se taj mehanizam obnavlja jeste model nuklearnog zastrašivanja: na novo ofanzivno oružje odgovara ne novim ofanzivnim i defanzivnim oružjem, tako da se trka u naoružavanju stalno pojačava. Od samog početka nuklearno zastrašivanje oslanjalo se na odmazdu, odnosno na sposobnost nanošenja neprihvatljive štete. U stvari, ono se dugo vremena oslanjalo na teoriju obostranog uzajamnog zastrašivanja, kasnije je ozvaničena teorija upotrebljive svrhe korišćenja nuklearnog oružja putem protivudara, a danas se pojavljuje i teorija o mogućnosti vođenja nuklearnog rata do pobeđe (reganizam). Koncept nuklearnog zastrašivanja sve više deluje kao jedna od najvećih kolektivnih zabluda, koja, pored ostalog, podstiče izgradnju krajnje neracionalnog arsenala oružja.

Nuklearno zastrašivanje boluje, po preovlađujućim shvatanjima što su došla do izražaja u Cavtatu, od nesavladivih protivrečnosti. Prvo, ono polazi od vojne upotrebe nuklearnog oružja, a politički se ne može racionalizovati; drugo, — prema zvaničnom stavu — zamišljeno da služi sprečavanju rata, ono podstiče trku u naoružavanju i stalno narušava ravnotežu; treće, štetno utiče na društvene odnose; četvrto, odgovara jedino bipolarnom svetu, jačajući pravi kult nuklearnog oružja.

Bipolarnost je uzrok i posledica nastojanja najjačih vojnih sila na blokovskoj podeli sveta u celini. Za okruglim stolom u Cavtatu izrečeno je i mišljenje da je bipolarizam proizvod pojednostavljenog shvatanja o neizbežnosti konfrontacije kapitalističkog i socijalističkog sveta, iz čega je i proizašla ideologija blokovskog svrstavanja.

Bilo je i pokušaja da se bipolarizam objasni jednostranim shvatanjem stratifikacije savremenog društva samo na dve osnovne antagonističke klase (buržoaziju i proletarijat) i zanemarivanjem sve brojnijih srednjih slojeva, iz čega, navodno, proizlazi i jednostrano shvaćanje o svetskoj klasnoj, bipolarnoj podeli. U svakom slučaju, ne može se osporiti činjenica da su mnoge socijalističke partije dugo robovale (a neke robuju i danas) uverenju da birokratizam može spasiti mir i ojačati koegzistenciju (putem koegzistencije blokova). Prema današnjem saznanju, neki pokušaji odstupanja od bipolarizma, kao što su bili koncept Komunističke partije Italije o jedinstvu u razlikama i istočna politika zapadnonemačke socijaldemokratije, nisu otišli dalje od korekcije bipolarizma.

Bipolarizam nisu nikad prihvatile jedino nesvrstane zemlje. Proces pogoršavanja međunarodne situacije poslednjih godina pokazuje da je pokret nesvrstavanja bio u pravu kad je ocenio da su bipolarizam i blokovsko svrstavanje velika opasnost za svetski mir. Bipolarizam je uvek u blokovskoj logici podrazumevao težnju ka nadmoći, što je naročito snažno došlo do izražaja u reganizmu, tačerezizmu i sličnim orijentacijama savremene nove desnice. To je neizbežno produbljivalo krizu bipolarizma. Međutim, kriza je još ranije nastala, ispoljavajući se na razne načine i u eroziji blokova, u jačanju nesvrstanosti, u produbljivanju jaza između razvijenih i nerazvijenih itd.

Za okruglim stolom u Cavtatu izneseno je i mnoštvo predloga mera koje bi trebalo preduzeti radi podsticanja procesa razoružanja. Svi oni, u krajnjoj liniji, polaze od ideje opšteg i potpunog razoružanja, ali se dosta razlikuju u operacionalizaciji te ideje. Nije sporno da početni korak mora biti smanjenje i kontrola nuklearnog oružja i konverzija industrije naoružanja u društveno korisnu proizvodnju. Međutim, dok jedni — sve brojniji — uslov razoružanja vide u angažovanoj borbi protiv politike blokova, drugi zastupaju stanovište o pregovaranju blokova. Sasvim u skladu s tom razlikom, jedni su uvereni da je najveća garancija procesa razoružanja u aktiviranju miliona ljudi u mirovnim pokretima, u pokretu nesvrstavanja itd., a drugi najveće poverenje imaju u državnu politiku. Koncept opšteg i potpunog razoružanja nespojiv je s modelom ravnoteže i zato se sve glasnije zalaže za unilateralno razoružanje u raznim modifikacijama (da ono prvo otpočne u Zapadnoj Evropi, da mu se zbog prirode socijalizma priklone socijalističke države i sl.).

Opšta je ocena da u svetu raste svest o neophodnosti razoružanja kao jedinoj racionalnoj, egzistencijalnoj i humanoj alternativni.

Iz toga još uvek nije proizašao dovoljno snažan pritisak na centre vojne moći u svetu iako se on neprekidno pojačava. Da bi se pretvorilo u planetarni angažman narodnih masa grada i sela, radničke klase, omladine, žena, inteligencije, vernika i nevernika, dakle u masovni mirovni pokret — biće potrebno savladati mnoge teškoće: otpor vojnoindustrijskih sistema i sistema političke dominacije, nejednaku geografsku zastupljenost pokreta, ideološke kontroverze u shvaćanjima pacifizma, razne regionalne interese, pa, čak, i otpore socijalne psihologije individualizma i pragmatizma, apatije i nezainteresovanosti, iluzionizma i neodgovornosti. Uopšte uzev, debata u Cavtatu je pokazala da se odnos prema mirovnim pokretima pomerio u pozitivnom pravcu. Ocenjeno je da mirovni pokreti već predstavljaju realnu snagu, a u budućnosti, zajedno sa Ujedinjenim nacijama, pokretom nesvrstanosti i svim snagama progressa, mogli bi da budu jedan od nosilaca opšte kampanje za mir kao civilizacijsko-istorijskog ideala savremenog sveta.

U stvari, u borbi za mir i razoružanje potrebna je strategija promene. Na dosadašnjim vladajućim blokovskim konceptima ne mogu se postići ni mir ni razoružanje. Međutim, strategija promene — tako nazvana u krugovima mirovnih pokreta — predstavlja približavanje strategiji nesvrstavanja, što su neki iz tih krugova spremni da priznaju, a drugi nisu — polazeći od sopstvenih ocena o nejedinstvu pokreta nesvrstavanja. Kao što je poznato, strategija nesvrstavanja stara je preko dvadeset godina i još uvek predstavlja, i pored stvarno delujućih elemenata nejedinstva, važeću i vitalnu strategiju matice pokreta. Celokupna istorija pokušaja da se izvan strategije nesvrstavanja dospe do mira i razoružanja predstavlja istoriju poraza. Pored ostalog, posledica toga je i činjenica što je borba za mir i razoružanje bila jednostrana i usko svedena na vojne aspekte, zanemarujući probleme ljudskog razvoja i opšte saradnje među narodima i državama. Drugim rečima, borba za mir i razoružanje neizbežno mora biti povezana sa borbom za slobodarski i demokratski preobražaj društva, što je istovremeno i pretpostavka u borbi za istinski socijalizam. Takva borba za mir i razoružanje neminovno bi pokrenula duboke socijalne promene, pa je razumljivo da se takvoj borbi žentoko suprotstavljaju svi oni koji su protiv promena.

U Cavtatu su se čuli referati i diskusije koji su vrvili od podataka o sistemima nuklearnog i konvencionalnog oružja i od koncepcija vojnih strategija u svetu, a sve sa ciljem da se pokaže kako trka u naoružavanju i naponi da se ona uklopi u pripremanje i vođenje rata i oružane borbe čine veliku opasnost savremenog sveta. Podrobna

informacija o svemu tome teško da može biti podobna za »Vojno delo« i njegove čitaoce, barem onaj njihov deo koji je vojnostručno orijentisan. Zbog toga ćemo se samo kratko osvrnuti na probleme militarizacije kosmosa.

Militarizacija kosmosa već sada predstavlja stvarnost, jer je, prema nekim računima, većina kosmičkih letova upotrebljena za vojne svrhe (57 odsto američkih i 60 odsto sovjetskih). Vojni kosmički letovi služe za foto-osmatranje, rano upozorenje, za elektronsko prisluškivanje, meteo-izveštaje, za obezbeđenje svih vrsta komunikacija, za navigaciju i navođenje. Ni orbitalna bomba nije samo projekat budućnosti već stvarnost, jer ima podataka da su velike sile (po nekima, navodno, samo SSSR) već lansirali manevarske orbitalne bojeve glave. Obe strane raspolažu, takođe, i protivsatelitskim oružjem.

U Cavtatu su svi do kraja bili jednoglasni u osudi militarizacije kosmosa, a naročito »rata zvezda«. U pitanju je nova vrsta vojne opasnosti, veće od svih do sada poznatih. A to znači da niko nije bio sklon da prihvati američko zvanično tumačenje o tome da bi strategijska odbrana značila promenu strategije — od strategije uništenja (odmazde) ka strategiji odbrane (zaštite života i sprečavanja nuklearnog rata). Takva vrsta tumačenja koja se nudi kao vrsta humanizacije rata doživljava se kao cinizam. Ocena je da je, u ovom trenutku, teško i predvideti kakve sve konkretne opasnosti nosi u sebi kosmički rat osim što se pouzdano zaključuje da bi takav rat poremetio odnose vojno-političkih snaga u svetu, obezvredio bi strategijske koncepcije i strategijsko istraživanje gurnuo u sferu nepoznatog i krajnje opasnog prostora, redistribuirao bi i ojačao ionako nepravično podeljene i jake centre moći, ukratko — doveo bi do prevrata u civilizacijskim, egzistencijalnim i društvenim odnosima u svetu.

Za okruglim stolom u Cavtatu pokrenuta je i tema o opštenarodnoj odbrani. I to ne samo u referatima jugoslovenskih (vojnih) predstavnika, nego i inostranih učesnika. To je jedini radikalni strategijski i društveni koncept mira i socijalizma. S gledišta ekstremizma, jedino taj koncept radikalno ograničava dominaciju centara moći, kao glavnih uzročnika retrogradnih svetskih procesa, privlačeći najšire mase u neposredno odlučivanje o vitalnim pitanjima mira i rata. S gledišta evolucije društva, jedino taj koncept podstiče razvoj slobodarskog i demokratskog socijalizma, humanizaciju ljudskih odnosa i utemeljenja socijalizma kao okosnice svetskog mira. S gledišta razoružanja, jedino taj koncept stvara osnovu za radikal-

nu demilitarizaciju društva, u kom okviru je izvodljivo i potpuno razoružanje. S gledišta vojnih strategija, taj koncept legitimizuje odbrambeni rat kao jedini pravedan rat, unutrašnju revoluciju i oslobodilačku borbu kao jedini put progresivne emancipacije društva, a sve osvajачke ratove i vojne intervencije, kao i svaku agresivnu primenu sile — kao atak na mir, nezavisnost, ravnopravnost i samostalnost država i naroda.

*

Okrugli sto u Cavtatu nije formulisao zajedničke stavove. Mnoge razlike nisu prevaziđene, ali je dominirala opšta saglasnost da je borba za mir nužan uslov života na zemlji. Ona počiva na tome da rat u današnjem nuklearnom dobu više nije neizbežan i da jačaju snage koje su spremne da se bore za mir. Težnja ka miru sve je jača i pretvara se u pokret, uobličavajući se kao veliki savez nesvrstanosti i levice u najširem smislu, koja obuhvata demokratske, miroљubive i socijalističke zemlje.

Postignut je i jedinstven opšti stav da su socijalizam i mir postali nedeljivi, nerazdvojno povezani interesom društvenog progresa. Jedinstven opšti stav, međutim, ne znači da su prevladane kontroverze o putevima i metodama borbe socijalističkih snaga za mir.

Jedan od bitnih uslova uspešnosti borbe za mir jeste borba protiv rata i svih ratnih opasnosti. A glavna opasnost od rata proizlazi iz težnje ka hegemoniji — političkoj, ekonomskoj, vojnoj, ideološkoj, tehnološkoj. Zato borba protiv rata zavisi od angažovanog suprotstavljanja savremenom hegemonizmu.

Drugi bitan uslov uspešnosti borbe za mir jeste u njenoj povezanosti sa problemima razvoja sveta. Produbljivanje jaza između razvijenih i nerazvijenih, masovna glad, nezaposlenost i prezaduženost zemalja u razvoju produbljuju svetsku ekonomsku i političku krizu. To ukazuje da je mir kompleksniji pojam nego što je samo odsustvo rata. Mir koji ne bi doneo slobodnije, ravnopravnije i demokratsnije međunarodne odnose ne bi mogao biti trajan mir.

Posmatrano tako, mir je najviša društvena vrednost. Ukoliko bi prevladala svest o takvom značenju mira bili bi stvoreni uslovi za stvaranje najšireg svetskog pokreta za mir, u koji bi bile uključene najraznovrsnije snage savremenog sveta. Takav pokret, kao ljudski subjektivitet, kao kultura i etika, kao razum ima šansu da postane materijalna snaga u sprečavanju rata, a i mnogo šire — u istorijskom preobražavanju sveta i u eliminisanju svih oblika pri-nude.